

Konečně o ďáblovi

Je ďábel? Ze scientistického hlediska samozřejmě ne! (Ale z tohoto pohledu neexistuje ani Bůh a cokoli ostatního „mezi nebem a zemí“.) Z psychologického hlediska určitě je! Je přítomen v naší řeči v našich písničkách, v naší obrazotvornosti – kolik jenom filmů (většinou spíše špatných) o nějaké té „ďábelské moci“ se točilo a točí! Rozumný člověk není však ani scientistou (případně nevyznává „vědecký světový názor“), ani konzumentem upadlé masové kultury. Zkusme se tedy na předmět našich úvah podívat odjinud. Prastará, už aristotelická zásada hlásá, že aby bylo možno o věci rozumně mluvit, aby ji bylo vůbec možno poznat, musí mít svůj *výměr*; *definici* (u Aristotela ovšem skrze zařazení do druhu a rodu – to zde nepřichází v úvahu). A vůbec nevádí, že se později může takto *definovaná* věc ukázat jako nejsoucí – matematik může postulovat trojúhelník se dvěma pravými úhly, avšak zkoumáním jeho vlastností dojde k závěru, že neexistuje. Takže jaký je výměr, definice ďábla?

Ďábel, tak jak je vnímán drtivou většinou křesťanstva napříč církvemi (a snad je to i v katolickém katechismu)¹ je PROTIVNÍK BOŽÍ. To je etymologicky správné. *Diabolos* vskutku znamená protivník, protihráč. Přesto se domnívám, že je takové uchopení nesprávné, ba nezdravé – z důvodů myšlenkových i, řekněme, praktických. Myšlenkový argument je vcelku prostý: Monoteistický Bůh, tj. Bůh, který je Absolutnem, je absolutním bytím i absolutní potenci/mocí, těžko může mít vedle sebe nějakého „protivníka“, jenž by se mu postavil. Metafyzické argumenty ovšem nemají na většinu lidí vliv, kromě hrstky těch, kteří jsou nadáni lámat si hlavu nějakou filosofickou spekulací. Většině lidí, včetně věřících, kteří vyznávají, že Bůh je právě takový – tj. všemohoucí a vše naplňující, proto nevádí, že se to na myšlenkové rovině spolu nesrovnává. Oni nějak *potřebují* vidět dva Bohy, dvě moci, jednu světlou a jednu temnou, protože *zdánlivě* tomu na světě tak je – „každý přece vidí“, jak se na světě s sebou potýkají „dobro“ a „zlo“.² A to musel někdo způsobit (aha: opět aristotelismus – nic na světě se neděje bez příčiny ;-)), za tím někdo stojí, kdo si s námi takhle vlastně hraje.

Lidé, kteří takto nahlízejí svět, se tím ocitají v neradostné situaci, protože mají velice mocného protivníka a přitom jsou sami velice bezmocní, jenom „sluhové“ toho či onoho. Přirovnal bych ji k postavení vojáka na frontě – v nějaké té zákopové linii první světové války – a je vcelku jedno, na které straně stojí, nebo se domnívají stát. Jejich nejreálnější šancí je, že je jejich protivník zabije – a vlastně ani to nemusí udělat on, spíše jen nějaký podobný chudák jím zverbovaný a donucený. Fronta se táhne od nevidím do nevidím, nelze ji obejít – vždyť je to linie boje dvou absolutních principů, a ty jsou přítomny všude. Človíček má jen velmi málo možností, jak z takové situace uniknout. Krátkodobě může *simulovat* – stavět se neschopným (*Já tomu nerozumím, ať si s tím bojují jiní, co já zmůžu.*); to mu však nadlouho neprojde – ani na frontě, ani v životě. Dále má možnost *dezertovat* nebo *přeběhnout*. Velmi nebezpečné možnosti, protože pokud ho v obou případech chytí „vlastní“, nemilosrdně ho odpraví. Čili ani tato nic neřeší – v horším případě má pak místo jednoho smrtelného nepřítele nepřátele dva. Může se dát *zajmout*, tj. dobrovolně vzdát svůj boj, poddat se a stát se otrokem nepřítele. Nemálo zapálených bojovníků „za dobro“ takto končí po střetnutí „s realitou“. Ještě nejpočestnější možností je utrpět (nebo si sám způsobit!) takové zranění, pro něž ho krutí vojenští páni pošlou domů. A i to známe v náboženské oblasti! To je *oběť*, při níž přijdeme, anebo typičtěji se sami vzdáme nějaké části sebe sama, něčeho vlastního, aby nás to náročné božstvo nechalo být a my mohli dál žít svůj život... Doufám, že se vám při předchozím líčení udělalo náležitě špatně – tak jako mně. A pokud by se mi někdo snad snažil namluvit, že je tady ještě možnost slavně zvítězit a vtáhnout s vítěznou armádou do sídla nepřítele, chci

1 Velice silně vystupuje tato nereflektovaná představa například v knize Ellen White (kanonická kniha adventismu), *The Great Controversy* (1888)

2 Gnóстик – ještě se k nim dostaneme - by možná poznamenal, že právě tato jejich nevědomá potřeba, zatměnost a omyl/blud je známkou propadlosti nějakému nedůstojnému nižšímu, stvořenému božstvu a jeho působením a vlivem v lidech.

připomenout, že první světovou válku nevyhrál nikdo: i na straně „vítězů“ vládl po válce hlad, nemoci (španělská chřipka!), nastával rozklad, vznikaly revoluce; „vítězství nad protivníkem“ není realita, nenáleží této zemi - to je mýtus.

Tento neradostný, dystopický obraz světa je ovšem produktem bludu. A oním omylem není nic jiného, než ona zdánlivá samozřejmost, že na světě jaksi nezávisle existují dobro a zlo. Ano „*každý přece vidí*“; my ho na světě *vidíme*, ale to je právě ten omyl a blud – ono tam fakticky není, my ho svým pohledem do světa vrháme, proikujeme. Je to naše vnitřní (dobro a) zlo, které se nám posléze zjevuje ve světě. Problému (dobra a) zla jsem se již poměrně podrobně věnoval v několika statích (nepublikovaných, dostupných na webu), hlavně *Dobro a zlo* (2010) a *Ještě jednou o zlu* (2011), které doporučuji prostudovat před tím, než budete číst dále. Zvláště v druhé ze jmenovaných společně s Janem Sokolem, jemuž je tato stať věnována, podtrhuji souvislost zla s člověkem a jeho vnímáním. Zde je naším úkolem položit si otázku, zdali podobně jako zlo vkládáme do světa sami (svým pohledem nebo činem), nevytváříme ve světě zároveň něco jako osobního protivníka, osobní odpůrčí sílu, d'ábla. A odpověď je samozřejmě kladná. Jestliže ve světě *je* něco, co se nám staví aktivně na odpor, je to skutečný protivník, *naš* protivník. A teď také můžeme lépe porozumět oné definici d'ábla, respektive ji poopravit: Jde skutečně o *protivníka*, etymologie -a lidská zkušenost vůbec – nelže, ale není to protivník boží, je to *naš* protivník, a navíc si ho sami vytváříme a sami do světa vkládáme. Je produktem naší duše, naší psyché, a je tudíž i na *nás závislý*!

A proč se tedy lidé tak dobře shodnou na podobě a „vlastnostech“ d'ábla, proč jako by měli všichni jednoho a téhož d'ábla? I zde jsem již důvod naznačil³, a je to v podstatě stejný důvod, proč se lidé shodnou na pojmu stolu či kočky - filosoficky ovšem dosti složitě a obtížně vykládaný fenomén intersubjektivit. V oblasti psychických jevů nejsme naštěstí odkázáni jen na složité filosofické konstrukce, ale disponujeme díky C.G. Jungovi pojmem kolektivní psyché, respektive kolektivního nevědomí. A to může snadno zplodit i různé d'ábly skupinové, národní, ba i nadnárodní – rasově-civilizační. Trochu to vypadá jako v Dantově pekle: čím hlouběji, tím je těch d'áblů méně, a tím jsou univerzálnější. A ta nejkolektivnější úroveň lidského nevědomí nakonec zplodí D'ábla s velkým D. Přesto toto vše zůstává výplodem Člověka a na Člověku závislým.

Ďábel tedy existuje, nakolik existuje Člověk a lidstvo. A protože ty zcela jistě existují, můžeme si být i existencí d'ábla docela jisti; *jaký* je to však d'ábel, člověku podřízený, na něm parazitující a bez jeho vlastní vůle zcela bezmocný, jsme ukázali výše.

Bez újmy na právě řečeném - tedy bez toho, že bychom zpochybnili, že d'ábel je výplodem člověka a je na něm závislý, je však třeba vzít úvahu ještě několik následujících bodů.

- Kolektivní d'ábel může být nějak „silnější“ než individuální lidská vůle, nežli individuální lidské já – jak na to?
Ano, to se stává a jsou takových případů plné dějiny i plná literatura: (Hrdinský) konflikt (mravně vyvinutého) jedince se společností, jež nedosáhla jeho stupně, je oblíbeným námětem epických příběhů. Zpravidla končí tragicky, leč morální vítězství hrdinovo je nezpochybnitelné. V těch hlubších z takovýchto příběhů má jeho osobní oběť nakonec vliv i na celé společenství a svým způsobem ho od jeho „kolektivního d'ábla“ osvobozuje. Příslušný mytologický obraz je drakobijce.

- Předchozí typologická črta byla užitečná, neboť nám ukázala, že se i d'ábové vyvíjejí. Pochopitelně – jsou přece deriváty lidské psyché, a ta se vyvíjí – individuálně i fylogeneticky. Jsou tedy d'ábové staří, dokonce zastaralí a přestárlí, a také kompletně noví. A pokud vezmeme vážně naši tezi o kompletní závislosti d'ábla na člověku, budou dokonce smrtelní. Velmi zajímavý pohled na časovou dimenzi zla nalézáme v kabale. Mám na mysli učení *o klípót* (množné číslo od *klí*, což znamená nádobu nebo nástroj). Tyto *klípót* (chápané spíše jako nádoby) jsou jakýmsi rezervoáry, cisternami emanovaného božství (mohli bychom v duchu východní křesťanské tradice v nich možná spatřit její *ενεργεια* – působnosti, čili energie). Pro kabalou je nesmírně důležité, že se v ní i samo emanované božství vyvíjí – transcendentní božský základ *Ejn sóf* vytváří nové a nové emanační vlny; protože je nekonečný (což je vlastní význam výrazu *Ejn sóf*), je i toto jeho působení nekonečné. Je v něm tedy neustálý „přetlak jsoucnosti“, každý výlev boží energie do kosmu je příliš velký na to, aby ho (omezené) veškerenstvo dokázalo bezzbytku pojmout. Zůstávají po něm přebytky, nezpracované zbytky. A zůstávají i poté, co se božská vůle, vyjádřená jeho novou emanací, změnila. Tyto zbytky se mohou dostat a také dostávají do konfliktu s onou novou vlnou stvoření. Vzniká *sitra achera* (druhá stránka, zlý pud), v pravém slova smyslu zastaralý d'ábel – d'ábel, který přímo ztělesňuje zastaralost, atavismus.
- Učení o emanacích božství, které mohou zůstat v řádu božství/veškerenstva, nebo se mu mohou také vymknout, je velice staré – je to učení Gnóze (z níž, jak se v novější době ukazuje, kabala velice mnoho převzala, ba stála u samých jejích počátků) Gnóze většinou⁴ obdařuje emanační sféry svými vládci, archonty, a tak je personifikuje. Tito archonti jsou povýtce zlí a lidskému vývoji, především jeho usilování vymknout se hrubě materiálnímu světu, nepřátelští. Stávají se tak pro člověka opravdovými d'ábly, kteří však zde nepocházejí přímo z něho, leč z metafyzického ustrojení světa. Jejich působení navíc není snadné uniknout, neboť jsou pravými světovládci, cokoliv „si omočí“ v materiální úrovni bytí, se dostává pod jejich vliv a vládu. Člověk je nemůže přemoci, neboť jsou skutečnými vládci, vládnoucími božskou silou, jakkoli možná uzurpovanou. Může jim pouze uniknout, a i to se zdaří jen nemnohým – těm, kteří se přimknou k vyššímu duchovnímu principu (který často sestupuje do světa jako určitý/á Zjevovatel(ka)/Spasitel(ka). Díky jeho/jejímu poučení poznají svůj božský původ a někdy obdrží jakási hesla, nebo klíče, jež jim umožní projít nezadržení archonty do vyšších sfér.
- Proč to zde píší? Za prvé proto, abych ukázal, že zlo, nebo, řekněme, "d'ábelství" souvisí s nedostatečným uvědoměním si sebe sama, skutečně s ne-vedomostí, že mu lze uniknout zmocněním a prohloubením schopností naší vlastní bytosti. A dále protože je to návod a metoda, jak uniknout d'áblům, kteří jsou „příliš silní“. Není možné je přemoci; ale je možné je pominout a držet se neochvějně své cesty s očima upřenými na duchovní cíl – ideál, jenž je člověku zároveň posilou a zdrojem poznání i síly/energie. A pokračovat neochvějně ve své cestě má ten efekt, že přidává síly putujícímu a naopak jí ubírá oněm okolním - v podstatě parazitním - mocnostem. Některé z oněch gnóstických "pečetí", nebo, chcete-li - hesel, mohou totiž mít také podobu jména - rozuměj pravého jména, jež vyjadřuje podstatu; poznáním pravého jména oněch vládců/archontů je pro dotyčnou osobu zrušena jejich moc nad ní. A i zde můžeme učinit paralelu: Někdy opravdu stačí, abychom některou ze zžíravých a sužujících entit - spíše

4 Slovo „většinou“ je více než na místě, neboť gnóze je roztržštěna do nesčetných proudů a není takřka dvou gnóstických spisů, v nichž by byl metafyzický popis veškerenstva totožný.

parazitické povahy - moderního světa pojmenovali pravým jménem - a její moc je nad námi zlomena. Činil to Komenský v Labyrintu, když si nenechal nasadit růžové brýle Mámení, a tak mohl snadno nalézt, že pod jménem "ourok" se skrývá lichva, a pod "přísností" krutost atp. I my můžeme takto prohlédnout například "ekonomické řízení" jako odírání a zlodějnu, nebo "optimalizaci služeb" jakožto zhoršení kvality, "postupujeme podle metodiky" jako "my si budeme dělat, co chceme, a nemáte šanci po nás cokoliv chtít" apod. A můžeme ji dovést ještě dále: velkého parazita, typu ČEZu nebo Zdravotní pojišťovny asi nepřinutíme, aby své chování vůči nám změnil, můžeme ale nepřistoupit na jejich newspeak a postupně tak osvobozovat sebe i lidi okolo sebe.

- Na závěr musí přijít ještě jeden bod, který však bude podstatně delší. V křesťanské kultuře, ale nejenom v ní, je rozšířen, ba přímo hluboce zakořeněn mýtus, který, ač nemá sebemenší opory v kanonických biblických spisech, hluboce ovlivnil a do jisté míry stále ovlivňuje, křesťanské myšlení a vnímání světa. Mám samozřejmě na mysli mýtus o vzpouře a pádu andělů a jejich přeměnu na ďáblы. Psychologicky je nepochybně důsledkem již výše zmíněné potřeby duálního pohledu na svět. Je to mýtus úchvatný a lidské myšlení neustále podněcuje a inspiruje - například i podivuhodnou moderní mytologií Tolkienovskou. Ovšem vzhledem k tomu, že jsem zaujal stanovisko - a nehodlám je měnit - že ďábel je vlastně projekcí, tedy je to opravdu "namalovaný" čert na zdi (který možná někdy dokáže vystoupit ze svého obrazu a chovat se relativně samostatně - i to se stává), tvrdím, že i kdyby tomu tak nakrásně bylo, kdyby existovaly duchovní entity, které se spolu nesrovnávají, sváří a vedou spolu boj, člověka se to NETÝKÁ a není jeho věcí se o to starat. A pokud, tak tedy jen jako divák a - možná - soudce těchto dějů. Pavel píše v jedné ze svých nejpronikavějších pasáží (1 Kor 6): "Nevíte, že budeme soudit anděly?" TAM, tj. někde mimo, není třeba ďábla hledat, je mnohem blíže. Každý ho nosí ve své duši. Koneckonců i Ježíš říká: (Mk 7,18c-23) *"Nerozumíte, že nic, co zvenčí vchází do člověka, nemůže ho znesvětit, 19 poněvadž mu nevchází do srdce, ale do břicha a jde do hnoje?" Tak prohlásil všechny pokrmy za čisté. 20 .Řekl: "Co vychází z člověka, to ho znesvěcuje. 21 Z nitra totiž, z lidského srdce, vycházejí zlé myšlenky, smilství, loupeže, vraždy, 22 cizoložství, chamtivost, zlovolnost, lest, bezuzdnost, závistivý pohled, urážky, nadutost, opovážlivost. 23 Všecko toto zlé vychází z nitra a znesvěcuje člověka."*

Souhrnem tedy můžeme říci: Ďábel JE, netřeba se ho však bát (natožpak proti němu nějak "bojovat") Je v nás, anebo z nás. Je ovšemže špatně, když pustíme nějakého ďábla do světa, ale vždycky je v naší moci přivolat ho zpátky a zkrotit - někdy ovšem za cenu značných obětí. S Bohem nemá ďábel co do činění. Bůh ho nestvořil z nějaké zlomyslnosti nám navzdory. Je jen temným zrcadlem naší duše. Domněnka, že i jiné bytosti a stránky světa mají podobné temné zrcadlo, je možná, avšak jen ve velice málo případech nám zabývat se jí něco přinese.